

บทที่ 7

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

บทสรุป และอภิปราย

จากปรากฏการณ์ทางการเมืองที่ผ่านมา ชนชั้นกลางได้เป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้เรียกร้องทางการเมืองร่วมกับชนชั้นหรือกลุ่มอื่น ๆ มาโดยตลอด หากแต่ในทศวรรษนี้ บทบาทของคนชั้นกลางได้ถูกพูดถึงในแง่ของ "เสียงที่ดังกว่า" อันนำมาซึ่งความสงสัยในบทบาทที่แท้จริงของคนชั้นกลางที่มีต่อสังคม โดยเฉพาะในด้านอุดมการณ์และผลประโยชน์ทางชนชั้นอันเป็นเป้าหมายหลักของการดำรงสถานะของความเป็นชนชั้นของตนในสังคม วิธีการในการรักษาผลประโยชน์ทางอุดมการณ์ของชนชั้นซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบในสังคมนั้น สื่อมวลชนจัดเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ "เล่นการเมือง" แบบหนึ่งของชนชั้นต่าง ๆ ที่มีความสำคัญในฐานะกลไกทางสังคม ซึ่งผู้ซึ่งสามารถเข้ายึดพื้นที่ความคิดของสังคมในการหาแนวร่วมทางด้านอุดมการณ์ได้อย่างกว้างขวางมากที่สุด การเป็นเวทีสาธารณะของสื่อมวลชนได้เปิดโอกาสให้คนทุกชนชั้นได้มีโอกาสเผยแพร่และตอกย้ำอุดมการณ์ทางการเมือง ในขณะที่คนบางกลุ่มของชนชั้นต่าง ๆ ได้เข้าไปเล่นการเมืองในสื่อมวลชนเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ทางชนชั้นเสียเอง โดยหนังสือพิมพ์เป็นเป้าหมายหนึ่งของวิธีการเล่นการเมืองในสื่อมวลชนที่ผู้ใช้ไม่ต้องลงทุนมากนัก และแม้แต่ชนชั้นกลางผู้มีอันจะพอกินก็ได้เข้าร่วมเล่นการเมืองในแบบเดียวกันนี้ด้วย อย่างไรก็ตามการเล่นการเมืองเพื่อรักษาอุดมการณ์ของชนชั้นกลางยังปรากฏให้เห็นได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน จากความต้องการที่จะทราบวิธีการเล่นการเมืองต่าง ๆ เหล่านี้ จึงทำให้เกิดหัวข้อวิจัยเรื่อง "การสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลาง" โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ

1. เพื่อสำรวจรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลางในหนังสือพิมพ์
2. เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติของชนชั้นกลางต่อหนังสือพิมพ์ในการตอบสนองผลประโยชน์ทางชนชั้น

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งได้ใช้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 18 คน โดยแบ่งกลุ่มสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ขั้นตอน

ขั้นตอนแรก สสำรวจรูปแบบการสื่อสารทางการเมือง : ผู้วิจัยจัดแบ่งกลุ่มจากสถานะของความสัมพันธ์กับสื่อมวลชน ได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ชนชั้นกลางทั่วไป 14 คน และ กลุ่มสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ 4 คน แต่ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้เน้นการศึกษาารูปแบบการสื่อสารจากกลุ่มผู้ใช้ที่เป็นชนชั้นกลางทั่วไปเป็นหลัก

ขั้นตอนที่สอง การวิเคราะห์ทัศนะของชนชั้นกลาง : ผู้วิจัยยังยึดกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์หลักทั้ง 14 คน แต่ได้เพิ่มกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นสื่อมวลชนทั้ง 4 คนในการแสดงทัศนะและมุมมองของผู้ทำหนังสือพิมพ์

สำหรับการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แนวคำถามตามที่ได้เตรียมไว้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ เกี่ยวกับบทความที่กล่าวถึงชนชั้นกลางในช่วงปี พ.ศ. 2539 มาใช้เป็นข้อมูลประกอบในงานเขียนวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้

1. แบบแผนการสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลาง

ผลจากการสำรวจพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลาง เป็นความพยายามในการทบทวนรูปแบบการสื่อสารของคนชั้นกลาง ซึ่งปรากฏผลออกมาได้ 4 รูปแบบ และเป็นรูปแบบการสื่อสารที่ชนชั้นกลางดำเนินอยู่ในชีวิตประจำวัน อันมีความสัมพันธ์กับแบบแผนการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล สำหรับรูปแบบการสื่อสารทั้ง 4 เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นจากจุดเริ่มต้นเดียวกัน ในฐานะผู้รับสาร แต่มีการสลับวิธีการสื่อสารในฐานะผู้ส่งสารแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารของชนชั้นกลางตามแบบแผนดังนี้

1.1 แบบแผนของการเปิดรับข่าวสารในฐานะผู้รับสาร

การเป็น "ผู้รับสาร" ถือเป็นบทบาทเริ่มต้นในการสื่อสารทางการเมือง และในขณะเดียวกันชนชั้นกลางในทีนี้ล้วนแต่เป็นกลุ่มที่รับสารอย่างค้อยข้างจะหลากหลาย การศึกษาแบบแผนการเปิดรับสื่อในฐานะผู้รับสารของชนชั้นกลาง ผู้วิจัยจึงแบ่งอธิบายแยกเป็น 2 แบบแผน คือ แบบแผนของการเปิดรับสื่อทั่วไปทุกประเภท และ แบบแผนของการเปิดรับเฉพาะสื่อหนังสือพิมพ์

(ก) แบบแผนของการเปิดรับสื่อมวลชนทั้ง 4 ประเภทที่ชนชั้นกลางใช้ในการเปิดรับข่าวสาร คือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และ อินเทอร์เน็ต

(1) วิทยุ : ในความเป็น Hot Media ของสื่อ ที่ต้องเปิดฟังในเวลาที่กำหนด ดังนั้นแบบแผนหลักของการใช้สื่อวิทยุจึงเป็นการใช้ร่วมกับสื่อประเภทอื่นๆ ในการติดตามรับฟังข่าวสาร โดยเฉพาะสถานที่เน้นรายการด้านข่าวสารการเมืองและเศรษฐกิจที่มีรูปแบบรายการของการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบระหว่างผู้ฟังและผู้จัดรายการ (Audience Participation & Interactive Program) ซึ่งแสดงถึงแนวโน้มของการเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) และทำให้เห็นว่าชนชั้นกลางมีลักษณะพิเศษข้อหนึ่ง คือ การเปิดรับข่าวสารเป็นความเคยชินและเป็นกิจวัตรประจำวันที่ขาดเสียมิได้ของชนชั้นกลาง

(2) โทรทัศน์ : มีแบบแผนเดียวกับสื่อวิทยุคือการใช้ร่วมกับสื่ออื่น ๆ ในการเปิดรับข่าวสาร อย่างไรก็ตามจุดเด่นของสื่อโทรทัศน์ที่มีทั้งภาพและเสียงจะช่วยให้ข่าวสารมีความน่าเชื่อถือ และจากการเกิดขึ้นของโทรทัศน์ที่ดำเนินการโดยเอกชนที่สามารถนำเสนอข่าวสารได้อย่างเป็นกลางและรอบด้าน ทำให้โอกาสในการเลือกเปิดรับข่าวสารการบ้านการเมืองมีเพิ่มมากขึ้น และเพื่อแก้ไขข้อจำกัดของโทรทัศน์ที่รายการข่าวมีพื้นที่และปริมาณเวลาที่น้อย ทำให้ชนชั้นกลางเพิ่มการเปิดรับข่าวสารโดยหันมาใช้บริการข่าวสารจากโทรทัศน์แบบเคเบิลทีวีเพิ่มเติม

(3) สื่อหนังสือพิมพ์ : มีลักษณะการใช้ทั้งที่เปิดรับเป็นสื่ออันดับแรกและใช้ร่วมกับสื่อประเภทอื่นๆ โดยเน้นที่เนื้อหาของข่าวการเมือง เศรษฐกิจ ที่มีรายละเอียดที่มากกว่า และเสรีภาพในการดำเนินงานโดยเอกชนทำให้เกิดหลักประกันในเรื่องเสรีภาพในการเสนอข่าว ผู้รับสารจึงได้รับสารที่มีความรอบด้านมากขึ้น ถึงแม้ว่าเนื้อหาในหนังสือพิมพ์จะมีความหลากหลายทั้งเนื้อหาสาระและบันเทิง แต่ชนชั้นกลางยังคงเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) และเลือกรับรู้ข่าวสาร (Selective Perception) รวมทั้งยังมีสามารถใช้ประโยชน์อันหลากหลายรูปแบบจากหนังสือพิมพ์ (Multifunction) อีกด้วย

(4) สื่ออินเทอร์เน็ต : เป็นสื่อที่ผู้ให้สัมภาษณ์ใช้ในการเลือกหาข่าวสารที่สนใจ จากจำนวน 4 คนที่เปิดรับข่าวสารจากอินเทอร์เน็ต อาจนับได้ว่าเป็นสัดส่วนที่สูงเมื่อเทียบกับภาพรวมของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในสังคมไทย โดยการใช้ยังคงเน้นไปที่ลักษณะของการเลือกเปิดรับและรับรู้ข่าวสาร โดยไม่ต้องผูกติดกับเงื่อนไขเรื่องเวลา เว้นเสียแต่ว่าผู้ใช้หรือผู้เปิดรับนั้นจะต้องมีข้อเรียกร้อง (Requirement) เพิ่มขึ้นกว่าผู้รับสารทั่ว ๆ ไปอีกหลายประการ เช่น ต้องมีอุปกรณ์สื่อสารเพื่อเชื่อมโยงระบบ รู้ระบบการใช้งานคอมพิวเตอร์ และมีความรู้ด้านภาษาเป็นอย่างดี

การเป็นผู้รับสาร ได้ยืนยันคำอธิบายของ Gramsci ที่ว่า บุคคลทุกกลุ่มที่อยู่ในสังคมได้พยายามเต็มที่ในการใช้กลไกต่าง ๆ ในสังคมมาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางอุดมการณ์ของตน แม้แต่ในฐานะฝ่ายตั้งรับ (Passive) เช่น การเป็นผู้รับสาร ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าได้ทำการต่อสู้เพื่อหาวิธีการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ต่อตัวเองให้มากที่สุดตามเงื่อนไขและสภาพการณ์ของตนเอง โดยมีปริมาณการเปิดรับข่าวสารที่ค่อนข้างหลากหลาย มีความพร้อมในการใช้สื่อชนิดต่างๆ เพื่อลบข้อด้อยของแต่ละสื่อออกไป เพื่อให้ได้ข่าวสารที่ครบถ้วน และจุดเด่นของชนชั้นนี้ก็คือ การเป็นผู้เลือกใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Selective Use of Media) ตั้งแต่ขั้นตอนของการเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) เลือกรับรู้ (Selective Perception) เลือกตีความ (Selective Interpretation) เลือกจดจำ (Selective Retention) และการเลือกนำมาใช้ประโยชน์ (Selective Use) ผลจากการเลือกนี้เองที่ทำให้ชนชั้นกลางสามารถกุมอำนาจการเปิดรับสื่อในรูปของ Rating ซึ่งได้กลายเป็นวิธีการควบคุมคุณภาพของสื่อมวลชนและเป็นกลไกที่สำคัญในการต่อสู้ของชนชั้นกลาง

(ข) สำหรับการใช้สื่อหนังสือพิมพ์ของชนชั้นกลาง ปรากฏว่า มีแบบแผนที่น่าสนใจอยู่ 2 ประเด็น คือ แบบแผนการเลือกประเภทหนังสือพิมพ์ จากข้อมูลสรุปได้ว่าชนชั้นกลางในกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์มีแบบแผนการเปิดรับที่ค่อนข้างกว้าง ทั้งหนังสือพิมพ์ธุรกิจ คุณภาพ และประชานิยม ในความเป็นกลุ่มเป้าหมายของผู้ทำหนังสือพิมพ์ ทำให้เนื้อหาในหนังสือพิมพ์ประเภทเหล่านี้บรรจุอุดมการณ์และผลประโยชน์ของชนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่ เป็นการแสดงให้เห็นว่าชนชั้นกลางสามารถยึดพื้นที่ทางวัฒนธรรม (War of Position) ในเวทีสื่อมวลชนได้ในระดับหนึ่ง

สำหรับปริมาณและคุณภาพของการเป็นเจ้าของ ชนชั้นกลางยังคงเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่กำลังในการซื้อสูง (ประมาณ 3-4 ฉบับต่อวัน) โดยมีเกณฑ์ในการเลือกจะมีตั้งแต่ ตรงกับความสนใจ ตรงกับการนำไปใช้ประโยชน์ในงานอาชีพ หรือแม้แต่จะไม่มีเกณฑ์อะไร ก็ยังมีการเปิดอ่านเพื่อให้รู้ข่าวประจำวันบ้าง เป็นต้น สำหรับการเลือกซื้อ ผู้ให้สัมภาษณ์จะมีการจัดลำดับการซื้อจากหนังสือพิมพ์คุณภาพเป็นลำดับแรก ทั้งนี้มาจากข้อสรุปที่ว่าผู้อ่านเป็นนักอ่านที่ค่อนข้างจะจริงจังกับข่าวสาร (Serious Reader) และต้องการใช้ประโยชน์จากข่าวสารให้ได้เต็มที่ ดังนั้นนิสัยการซื้อหนังสือพิมพ์เช่นนี้จะเอื้ออำนวยให้ชนชั้นกลางมีข้อได้เปรียบในเรื่องของการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการใช้ประโยชน์จากหนังสือพิมพ์สูงสุด

และจากข้อมูลที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถนำมาสรุปรวมเป็นภาพการสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลางตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นโดยมีรายละเอียดในการวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยในเรื่องรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลางได้ดังต่อไปนี้

1.2 แบบแผนการเป็นผู้รับสาร-ส่งสารในการสื่อสารระหว่างบุคคล

ก่อนการเริ่มต้นการสื่อสารระหว่างบุคคล ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนหนึ่งได้แสดงให้เห็นว่าการจะเป็นผู้ส่งสารได้นั้นจะต้องผ่านเงื่อนไข 2 ประการคือ บัจจภายใน และบัจจภายนอก โดยที่บัจจภายในเป็นเงื่อนไขที่กำหนดขึ้นจากตัวผู้รับสารเอง ที่จะปิดกั้นหรือเปิดรับเนื้อหาในการสื่อสารที่หลากหลายในการสื่อสารกับสังคมให้มากขึ้น ส่วนบัจจภายนอก เป็นบัจจที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมที่กำหนดให้ผู้รับสารได้แสดงบทบาทในการเป็นผู้สื่อสารได้มากน้อยเพียงใด รวมไปถึงการมีทัศนคติต่อการแสดงความคิดเห็นว่า "ความคิดของคนๆ เดียวคงไม่มีค่า" หรือ "ไม่อยากยุ่งเรื่องการเมือง" ซึ่งหากบุคคลใดไม่สามารถผ่านเงื่อนไข 2 ข้อนี้ จะทำให้กระบวนการส่งสารในขั้นต่อไปไม่เกิดขึ้นเลย

สำหรับการเป็นผู้รับสาร-ส่งสารในการสื่อสารระหว่างบุคคล จำเป็นอย่างยิ่งในการอาศัยความสัมพันธ์ในสื่อสาร โดยแบ่งจำแนกออกได้เป็น

1) ความสัมพันธ์แบบส่วนตัว เป้าหมายของการสื่อสารจึงมีลักษณะของการเป็น "การระบายความคิดเห็น" หรือ "เป็นการให้การศึกษาด้านการเมืองในระบอบประชาธิปไตย" ซึ่งก่อให้เกิดผลได้ 2 ประการคือ การสื่อสารในลักษณะของการโน้มน้าวใจ และการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการ "พูดคุยนำไปปฏิบัติการ" (Practical)

2) ความสัมพันธ์ตามสถานะทางสังคม เป็นการสื่อสารระหว่างความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relation) เช่น ครู-นักเรียน ความเป็นทางการที่มากขึ้นทำให้เป็นการเพิ่มกรอบในการสื่อสารด้วยเช่นกัน การสื่อสารจึงเน้นการสอดแทรกเนื้อหาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้มากกว่าที่จะโน้มน้าวความคิดเห็น

3) ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ ส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารกับองค์กร หรือหน่วยงานรัฐบาลแบบเข้าถึงตัว โดยมีเป้าหมายในการสื่อสารค่อนข้างชัดเจนในลักษณะของการคาดหวังต่อผลที่จะเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การยื่นจดหมายชี้แจง/เสนอแนะไปยังองค์กรของรัฐ หรือการเป็นตัวแทนในการสื่อสารของกลุ่มต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่า เนื้อหาของการติดต่อสื่อสารนี้จะเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของกลุ่มทางชนชั้นและมักจะมีเรื่องของการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องค่อนข้างมาก

ดังนั้นในการสื่อสารระหว่างบุคคล สิ่งสำคัญนอกเหนือไปจากการเป็นผู้รู้ข้อมูลข่าวสารแล้ว ยังจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ในการถ่ายทอด รวมไปถึงความสามารถในการเป็นผู้นำทางความคิด (Public

Opinion) ที่สามารถสร้างบรรยากาศการแสดงความคิดเห็นให้เกิดขึ้นภายในกลุ่ม ซึ่งพื้นฐานของการเป็นผู้นำทางความคิดนี้ มักจะได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว หรือผ่านประสบการณ์ในช่วงศึกษาในสถาบันการศึกษา

1.3 แบบแผนของการเป็นผู้รับสารและการเป็นผู้ส่งสารในสื่อมวลชน

วิธีการสื่อสารทางการเมืองในสื่อมวลชนที่ชนชั้นกลางคุ้นเคยทั้งในฐานะผู้รับสาร หรือผู้ส่งสาร มีอยู่ 4 รูปแบบ คือ

i) การส่งผลประชามติ : เป็นวิธีการอย่างง่ายที่หนังสือพิมพ์เป็นผู้กำหนดประเด็นในการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (Agenda Setting) การกระทำเช่นนี้จัดได้ว่าเป็นวิธีเล่นการเมืองตามหลักการเดียวกับประชาธิปไตย คือ "One Man One Vote" ที่ได้มาปรากฏอยู่ใน "สังคมพลเรือน" (Civil Society) เพื่อทำสงครามและการต่อสู้ในแบบ War of Position ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกและการดำเนินชีวิตประจำวันโดยตรง แทนการต่อสู้ตามกฎหมายใน "สังคมการเมือง" (Political Society) ที่ต้องต่อสู้ในลักษณะ War of Movement (ปฐม สรรพเหตุดาญาณ, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2539, ชาคริต สูดสายเนตร, สัมภาษณ์ 7 กุมภาพันธ์ 2540)

ผลของการส่งผลประชามติของชนชั้นกลางจะเป็นเครื่องสะท้อนกระแสความคิดเห็นของคนในสังคม โดยมีสื่อมวลชนเป็นผู้เริ่มต้นที่จะกำหนดประเด็นที่สอดคล้องกับความสนใจของสังคมหรือเป็นประเด็นที่ต้องการคำตอบจากสังคมส่วนหนึ่งอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าจะเน้นเสียงที่ได้มาจากประชาชนนี้ได้แปรเปลี่ยนคุณค่าจากตัวเลขกลายเป็นเครื่องมือกดดันทางการเมืองได้ในส่วนหนึ่ง (อย่างที่เราเข้าใจกันว่าเป็น "เสียงสวรรค์") ทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากอำนาจของสื่อมวลชนในการรวบรวมความเห็นของผู้คนในสังคมให้เข้ามารวมไว้ด้วยกัน ทำให้เสียงของประชาชนดูมีพลังมากขึ้น นอกจากนี้วิธีส่งผลประชามติยังเป็นวิธีที่สะดวก และไม่มีข้อเรียกร้องต่อผู้ส่งสารมากนัก และยังมีพัฒนาการของการส่งไปในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งทำให้ชนชั้นกลางผู้ซึ่งรักความสะดวกสบาย ยิ่งให้ความสนใจกับการส่งผลประชามติมากขึ้น (เช่น การส่งผลประชามติผ่านโทรศัพท์, อินเทอร์เน็ต เป็นต้น)

ii) การเขียนจดหมายไปยังหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ยังคงมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้เปิดพื้นที่ให้กับประชาชนได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลในพื้นที่สาธารณะ เพราะสิ่งนี้ถือเป็นหลักสำคัญของการถูกคัดเลือกลงตีพิมพ์ แต่ไม่ได้เน้นถึงการเปิดเผยตัวตนของผู้ส่งมากนัก จึงมักจะพบว่าจะจดหมายที่ส่งเข้าไปยังหนังสือพิมพ์นั้นจะมีความหลากหลายในแง่ของการลงชื่อ เช่น การใช้นามแฝง

การขอปิดชื่อจริง หรือเปิดเผยทั้งชื่อและที่อยู่ (สมบัติ บุญงามอนงค์, สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2539, โกสิต ปัญญาเศรษฐ, สัมภาษณ์ 24 มกราคม 2540)

การเขียนจดหมายจะมีเสรีภาพในการกำหนดประเด็นที่ตนเองจะเขียนได้มากกว่า ทำให้พื้นที่บนหน้าหนังสือพิมพ์กลายเป็นเวทีของการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย และมีเรื่องราวที่แตกต่างกันออกไปบ้าง รวมถึงการใช้วิธีเขียนจดหมายเป็นเครื่องมือที่ประชาชนใช้ในการควบคุมหนังสือพิมพ์ หากเขาสำรวจพบว่าหนังสือพิมพ์ไม่ได้ทำหน้าที่อย่างที่ควรจะเป็น เช่น การเขียนจดหมายเข้ามาวิจารณ์ความเป็นกลางของสื่อ แต่อย่างไรก็ตามการเขียนจดหมายก็ยังต้องผ่านกระบวนการคัดเลือกเพื่อลงตีพิมพ์ (ซึ่งมักจะลงเนื้อหาที่สอดคล้องกับกระแสทางการเมือง) ทำให้จดหมายหลายฉบับไม่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นขึ้นอยู่กับผู้ส่งสารว่ามีเป้าหมายอย่างไรต่อจดหมายที่ส่งไป เช่น ต้องการลงตีพิมพ์ หรือเพื่อต้องการแสดงความเห็นให้หนังสือพิมพ์ทราบโดยไม่ต้องตีพิมพ์

iii) การเขียนบทความ นอกจากผู้เขียนจำเป็นต้องมีประเด็นและเนื้อหาที่แน่นอนมีรายละเอียดและเนื้อหาที่ถูกต้องครบถ้วน รวมไปถึงสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ในภายหลัง ในกรณีที่เป็นบทความเชิงวิชาการ ผู้เขียนยังต้องมีคุณสมบัติตรงตามความต้องการของหนังสือพิมพ์คือเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือเช่นเดียวกับในฐานะแหล่งข่าวคนสำคัญ (Source) ซึ่งความน่าเชื่อถือนั้นจะมาจากประสบการณ์ตรงต่อเรื่องที่เขียน หรือการเป็นผู้ที่อยู่ในแวดวงของเรื่องนั้น ๆ (ศยามล ไกยูรวงศ์, สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2540, เฉลิมพร อุ่นแก้ว, สัมภาษณ์ 4 กุมภาพันธ์ 2540, พิเชียร อำนาจวร ประเสริฐ, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2540)

การเขียนบทความส่งไปยังหนังสือพิมพ์มีข้อได้เปรียบมากกว่าการเขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นตรงที่พื้นที่ของการแสดงความคิดเห็นในการเขียนบทความมีมากกว่า สามารถให้รายละเอียดได้โดยไม่ถูกตัดทอนจากกองบรรณาธิการ ทำให้เนื้อความที่ต้องการสื่อสารยังอยู่ครบถ้วน ช่วยให้การเผยแพร่แนวคิดหรืออุดมการณ์ต่าง ๆ เป็นไปได้อย่างสมบูรณ์ สามารถกระทำการโน้มน้าวความคิดตามใจความของข้อมูลได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้รูปแบบของบทความอันเป็นการแสดงความคิดเห็นแล้ว ยังมีบางบทความที่ได้นำเสนอไม่เพียงแต่เรื่องปัญหาเท่านั้น แต่เป็นการเสนอแนวทางแก้ไขหรือเป็นการโน้มน้าวให้นำไปสู่การปฏิบัติมากขึ้น

iv) การเป็นข่าวและแหล่งข่าว วิธีนี้เป็นวิธีที่ดีที่สุดในการชิงพื้นที่เพื่อเผยแพร่ความคิดเห็นทางด้านอุดมการณ์หรือปัญหาที่กลุ่มกำลังได้รับความเดือดร้อนให้กลายเป็นประเด็นสาธารณะ และอาจทำให้เกิดผลในการแก้ไขปัญหากหากประเด็นนั้นมีน้ำหนักหรือมีความสมควรที่จะถูกนำเสนอ ผู้ที่จะ

ใช้วิธีนี้ได้จึงเป็นบุคคลที่รู้วิธีการเล่นกับข่าวอย่างยอดเยี่ยม ทั้งกลยุทธ์และศิลปะการใช้สื่อให้เกิดประโยชน์เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง และกลุ่มที่ต้องการผลักดันเรื่องราวของตนให้ไปปรากฏบนหน้าหนังสือพิมพ์ เนื้อหาที่มักจะได้เข้าร่วมเป็นข่าวในพื้นที่หนังสือพิมพ์ก็คือเนื้อเรื่องใด ๆ ก็ตามเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของคนจำนวนมาก หรืออาจจะเกี่ยวข้องกับคนเหล่านั้นได้ในภายหลัง ดังนั้น การเป็นข่าวเป็นการแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ระหว่างอุดมการณ์ต่าง ๆ อย่างมาก เพราะพื้นที่ของหนังสือพิมพ์ยังคงมีจำนวนเท่าเดิม แต่ถ้าหากประเด็นของใครได้ถูกบรรจุลงไปในพื้นที่นั้นจะทำให้ จะทำให้ข้อเรียกร้องนั้นกลายเป็นประเด็นก่อกวนทางการเมืองได้ไม่ยากนัก ยิ่งกลุ่มใดมีการรวมตัวกันอย่างแข็งขัน และได้ปรากฏตัวในสื่อมวลชนบ่อยเท่าไร กลุ่มนั้นก็ยังสามารถสร้างภาวะกดดันให้กับฝ่ายตรงข้ามได้มากยิ่งขึ้น เช่น สมาพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) หรือสมาคมทางธุรกิจต่างๆ

อย่างไรก็ตามการใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองตามสายตาคนชั้นกลางส่วนหนึ่ง ยังคงแสดงความไม่เชื่อมั่นต่อกรรมาธิการข่าวของหนังสือพิมพ์อยู่พอสมควร ทั้งในเรื่องของความน่าเชื่อถือในกระบวนการสำรวจประชามติ การเล่นเกมแบบแผนซ้อนแผนของสื่อมวลชนหรือกลุ่มผลประโยชน์บางกลุ่มที่ใช้เสียงของประชาชนเป็นเครื่องมือในการตอบสนองผลประโยชน์บางอย่าง หรือการเสนอข่าวเพื่อสร้างสถานการณ์ของกลุ่มทุนบางกลุ่ม (พิเชียร อำนางวรประเสริฐ, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2540) จนทำให้บางครั้งผู้ที่แสดงความคิดเห็นไม่กล้าที่จะใช้ชื่อจริง เพราะบางรายเกิดความกังวลต่อผลที่อาจจะเกิดตามมาภายหลัง (ปฐม สรรพพชดาญาณ, สัมภาษณ์ 8 ตุลาคม 2539) ซึ่งลักษณะการกระทำดังกล่าวเป็นการชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างอำนาจทางการเมือง (Political Society) ได้ก้าวข้ามมาปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Civil Society)

นอกจากนี้ยังมีความไม่มั่นใจในการถูกคัดเลือกข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ในฐานะนายทวารประตู (Mr.Gate) ถึงแม้ว่าในการส่งจดหมายแสดงความคิดเห็นผู้ส่งสารจะสามารถเป็นผู้กำหนดประเด็นในการที่จะสื่อสารได้โดยเสรี แต่ก็ต้องผ่านการคัดเลือกจดหมายลงตีพิมพ์ในขั้นตอนสุดท้าย ทั้งนี้เนื่องมาจากหนังสือพิมพ์เองก็มีจุดยืนและมีผลประโยชน์รวมอยู่ด้วย ทำให้หลายครั้งที่หนังสือพิมพ์จะไม่เลือกประเด็นที่ขัดแย้งกับจุดยืนของหนังสือพิมพ์มาเผยแพร่ (วรวรรณ เปรมสุข, สัมภาษณ์, 23 กรกฎาคม 2539)

สำหรับชนชั้นกลางที่มีต้องการความรวดเร็วในการส่งความเห็น จะมีทัศนะว่า การสื่อสารด้วยการส่งจดหมายไปยังหนังสือพิมพ์เป็นวิธีการที่ช้า และไม่ทันสมัย ในขณะที่เทคโนโลยีได้เข้ามาทำหน้าที่ในการเชื่อมต่อการสื่อสารให้มีการตอบสนอง (Respond) ได้เร็วขึ้น คนชั้นกลางกลุ่มนี้จึงลดขั้นตอนที่

ยุ่งยากจากการเขียนจดหมายผ่านไปรษณีย์ปกติ โดยหันมาให้ความนิยมการส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ไปยังบรรณาธิการได้โดยตรงแทน (บุชา บุชาธรรม, สัมภาษณ์ 18 มีนาคม 2539)

1.4 การเป็นผู้รับสาร และส่งสารในการสื่อสารแบบเครือข่าย

เป็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นจากชนชั้นกลางที่ต้องการช่องทางการสื่อสารใหม่ (Alternative Channel) เสริมความรวดเร็วในการรับส่งข่าวสารและเข้าถึงตัวผู้ที่สื่อสารได้โดยตรง ทำให้ข้อมูลข่าวสารมีความถูกต้องและชัดเจนมากขึ้น เป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารจะได้ใช้ความรู้ความสามารถในการสื่อสารแบบเครือข่ายและมีรูปแบบเป็นของตัวเองในการสื่อสารในเนื้อหาของข่าวที่เกี่ยวข้องกับความสนใจของตนเอง ซึ่งทำให้การสื่อสารทางการเมืองมีสีสันเพิ่มขึ้นจากการสื่อสารในรูปแบบอื่น ๆ โดยเครือข่ายในการสื่อสารนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ เครือข่ายที่ดำเนินงานผ่านตัวบุคคล และเครือข่ายที่ดำเนินงานผ่านเทคโนโลยีทางการสื่อสาร ซึ่งในที่นี้ก็คือ อินเทอร์เน็ต

การใช้การสื่อสารแบบเครือข่ายเป็นความพยายามของผู้สื่อสารที่ต้องการลดช่องว่างของการสื่อสารที่เกิดขึ้นในหนังสือพิมพ์ (ที่อาจถูกปิดกั้นจาก Mr.Gate) ทำให้การสื่อสารแบบเครือข่ายกลายเป็นการสื่อสารสองทางแบบ Interactive ที่ถึงแม้ผู้สื่อสารด้วยจะมาจากที่ต่าง ๆ กว้างขึ้น แต่จัดเป็นกลุ่มที่ความสนใจแคบลงโดยมีความสนใจเฉพาะประเด็นบางประเด็นเท่านั้น การสื่อสารในลักษณะนี้จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมการสื่อสารแบบใหม่ ที่ผู้สื่อสารอาจไม่ต้องรู้จักกันมาก่อนแต่สามารถสื่อสารและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องกังวลกับการเปิดเผยตัวตนในที่สาธารณะเช่นในสื่อมวลชนมากนัก ทำให้เป็นการฝึกฝนการเตรียมความพร้อมแบบไม่รู้ตัวในการแสดงความคิดเห็นผ่านสนามการต่อสู้ทางอุดมการณ์ที่ใหญ่และมีอิทธิพลมากกว่านี้

ข้อสังเกตของรูปแบบการสื่อสารของมวลชน มีอยู่ว่า เมื่อมีการทำ War of Movement ในรูปแบบของการชุมนุมเคลื่อนไหวนั้น ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มักมีความเข้าใจในประเด็นคลาดเคลื่อนหรือไม่กระจ่าง เนื่องจากการรับข่าวสารข้อมูลมีไม่เพียงพอ ดังนั้นหากการสื่อสารผ่านเครือข่ายจะทำหน้าที่ในการเสริมจุดอ่อนทางด้านข้อมูลให้เต็มที่และมีกระบวนการเหลาความคิดของผู้ชุมนุมให้แหลมคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การเตรียมการดังกล่าวก็น่าจะเป็นการรับประกันชัยชนะของขบวนการ War of Movement ได้เป็นอย่างดี และนี่คือศักยภาพอีกด้านหนึ่งของการสื่อสารผ่านเครือข่ายจะสามารถทำได้และโดดเด่นกว่าสื่ออื่น ๆ

และจากแบบแผนการสื่อสารทั้ง 4 แบบสามารถนำมาทบทวนและเรียบเรียงวิธีการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้เป็น 5 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบการเป็นผู้รับสารอย่างเดียว
2. รูปแบบการเป็นผู้รับสาร และ เป็นผู้ส่งสารในการสื่อสารระหว่างบุคคล
3. รูปแบบการเป็นผู้รับสาร และ เป็นผู้ส่งสารใน 2 ระบบ คือ การสื่อสารระหว่างบุคคล และ สื่อมวลชน
4. รูปแบบการเป็นผู้รับสาร และ เป็นผู้ส่งสารใน 2 ระบบ คือ การสื่อสารระหว่างบุคคล และ การสื่อสารผ่านเครือข่าย
5. ใช้ทุกแบบแผน

จากทั้ง 5 รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่านอกจากการเป็นผู้รับสารแล้ว การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นรูปแบบสำคัญที่ปรากฏอยู่ในทุกรูปแบบของการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การสื่อสารภายในกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งผู้สื่อสารต่างมีความสัมพันธ์พื้นฐานในชีวิตประจำวันต่างมีความสำคัญในฐานะเวทีการเมืองเล็ก ๆ ที่แต่ละบุคคลจะให้เป็นบันไดก้าวเดินเข้าสู่เวทีใหญ่ในวันหน้า เช่นเดียวกับทัศนะของชนชั้นกลางทั้งหลายที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่จะแสดงความคิดเห็นทางการเมืองจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยความกล้าในการแสดงออก ซึ่งการสื่อสารระหว่างบุคคล จะเป็นการช่วยฝึกความพร้อมนั้นให้กับคนที่มีพื้นฐานจากการเป็นผู้รับฟังที่ดี ให้มาเป็นผู้พูดที่ดีและกล้าแสดงออก และสามารถสื่อสารโดยการขยายออกไปยังแวดวงที่กว้างขวางขึ้นนั่นเอง

2. ทัศนะของชนชั้นกลางที่มีต่อหนังสือพิมพ์ในการตอบสนองผลประโยชน์ทางชนชั้น

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับทัศนะที่มีต่อหนังสือพิมพ์ ผู้วิจัยสามารถสรุปทัศนะได้ 4 ประเด็น คือ

2.1 บทบาทและหน้าที่หนังสือพิมพ์ต่อสังคม

โดยภาพรวมของทัศนะแล้ว จะพบว่ามีการแบ่งแนวคิดออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ทัศนะด้านบวกและลบต่อบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อสังคม ในหัวข้อดังต่อไปนี้

i) ความรับผิดชอบต่อความเป็นไปของสังคม

- การเป็นผู้กำหนดวาระความสนใจของสังคม

สำหรับทัศนะด้านบวก นอกจากหนังสือพิมพ์จะทำหน้าที่ในการเป็นผู้กำหนดวาระความสนใจของสังคม ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อทิศทางการเปลี่ยนแปลงสังคมแล้ว ยังมีส่วนกระตุ้นให้สังคมเกิดการตื่นตัวต่อข่าวสารและหันมาเอาใจใส่ต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงการทำให้เกิดการรับรู้ในชั้น What to think about ก็ตาม แต่ช่วยให้เกิดสิทธิการรับรู้ (Right to Know) ของประชาชนที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

ในทัศนะด้านลบ หนังสือพิมพ์ประชาชนยังคงถูกโจมตีในเรื่องของการนำเสนอข่าวสารที่ไม่สร้างสรรค์และการเสนอข่าวที่มีความรุนแรง การใช้ภาษาที่ไม่ค่อยเหมาะสม ซึ่งแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการเสนอข่าวสารลักษณะเช่นนี้ก็คือ ระบบกลไกตลาดและการแข่งขันของหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ที่ต้องดึงความสนใจด้วยภาษาและเนื้อหาที่สร้างความสนใจแบบทันที ทำให้เกิดกระบวนการทำอย่างไรก็ได้เพื่อให้ข่าวของตนขายได้จนละเลยจรรยาบรรณของสื่อมวลชนไป

- อิทธิพลทางความคิดที่มีต่อสังคม

แนวความคิดที่หลากหลายของคนชั้นกลางยังคงเป็นภาพของทัศนคติทั้งทางด้านบวกและด้านลบต่อการมีอิทธิพลทางความคิดของสื่อมวลชน อันเนื่องมาจากแหล่งอำนาจของสื่อมวลชนที่มีมาจาก 3 ทางก็คือ

อำนาจจากโครงสร้าง เป็นอำนาจที่สื่อมวลชนสามารถนำมาใช้นอกเหนือไปจากหน้าที่การเป็นผู้รายงานข่าว กลายเป็นความพยายามในการต่อสู้แข่งขันทางธุรกิจระหว่างหนังสือพิมพ์ด้วยกันเอง ทำให้ผู้อ่านหรือประชาชนตกเป็นเครื่องมือของสื่อมวลชนได้ในบางโอกาส

อำนาจด้านจิตวิทยา ซึ่งเกี่ยวกับแนวคิดของ Gramsci ในการครอบงำทางความคิดจากปรากฏการณ์และทัศนะของชนชั้นกลางที่พยายามจะไม่เชื่อสื่อในตอนแรกที่ย่าน แต่อย่างไรก็ตาม ชนชั้นกลางยังมีแนวโน้มที่จะเชื่อสื่ออยู่ค่อนข้างมาก เพราะสื่อมวลชนอาจเป็นสถาบันเดียวที่ประชาชนให้ความเชื่อถือและไว้วางใจในทางการเมือง ทำให้บทบาทของสื่อมวลชนยังคงไว้ซึ่งอำนาจในการครอบงำความคิดและการกำหนดบทบาททางการเมืองของคนในสังคมได้

อำนาจเชิงปทัสสถาน มีการพูดถึงกันอย่างมากเกี่ยวกับความเป็นกลางของสื่อมวลชน ในความที่นี้มีทัศนะของชนชั้นกลางที่มองความเป็นกลางเอาไว้ในฐานะความยุติธรรมของการ โกล่เกลี่ยผลประโยชน์ อย่างเป็นธรรม ไม่ใช่ความเป็นกลางที่ไม่รู้ร้อนรู้หนาวต่อสภาพการณ์ ความเป็นจริง

- คาดหวังต่อบทบาทของสื่อมวลชน และข้อเสนอแนะ

ส่วนใหญ่แล้วความคาดหวังที่สังคมมีต่อสื่อมวลชนก็คือ ความต้องการที่อยากจะให้สื่อมวลชน ยืนอยู่ข้างเดียวกับประชาชน และความคาดหวังโดยทั่ว ๆ ไปของผู้ให้สัมภาษณ์ก็คือการเรียกร้องให้ หนังสือพิมพ์พยายามเสนอเนื้อหาและรายงานข่าวอย่างสร้างสรรค์และให้คำเนิ่งถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับ สังคมไม่ว่าทางใดทางหนึ่งจากการรายงานข่าว นอกจากจะนำเสนอข่าวอย่างสร้างสรรค์แล้ว การ ติดตามความต่อเนื่องของข่าวสารก็เป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงทัศนะเอาไว้

ii) การเล่นบทเวทีเสรีทางความคิด

เวทีเสรีทางความคิดมีทัศนะที่แยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มชนชั้นกลาง และกลุ่มปัญญาชน ทั้ง สองกลุ่มนี้มีโอกาสในการใช้เวทีทางความคิดไม่เท่ากัน เนื่องจากสถานภาพและบทบาทที่ต่างฝ่ายต่างมี ต่อสังคม ในกลุ่มของปัญญาชนนั้น ส่วนใหญ่จะมีทัศนะเชิงบวก เนื่องจากการเปิดพื้นที่ให้เข้าไปใช้นั้น สามารถเข้าไปได้ง่ายกว่าในขณะที่ประชาชนทั่วไปไม่มีความเห็นว่ามี สื่อยังคงเปิดพื้นที่ไม่เพียงพอและมี จำนวนจำกัดมาก ซึ่งทำให้ส่วนหนึ่งของประชาชนได้หันไปใช้เวทีอื่นในการแสดงความคิดเห็น ชนชั้น กลางจึงกลายเป็นผู้บุกเบิกสำคัญในการพยายามสื่อสารและเปิดความคิดเสรีโดยใช้ช่องทางเครือข่าย การสื่อสาร

iii) อำนาจตรวจสอบของสื่อมวลชน

อำนาจในการตรวจสอบของสื่อมวลชนถือเป็นอำนาจที่สำคัญอย่างหนึ่งและมีบทบาทอย่าง มากต่อสังคม เนื่องจากสถาบันสื่อมวลชนสามารถที่จะเข้าไปทำหน้าที่ตรวจสอบ (แทนฝ่ายค้านในทาง การเมือง) แทนประชาชนที่ต้องการทราบข้อเท็จจริง แต่โดยทั่วไปเราจะพบว่าเมื่อสื่อมวลชนได้ค้นพบ ข้อบกพร่องของรัฐบาลหลายครั้งจากการตรวจสอบ แนวคิดเกี่ยวกับการขับไล่รัฐบาลโดยหนังสือพิมพ์ มักจะเริ่มขึ้น และเป็นเช่นนี้อยู่บ่อยครั้ง และหากไปจับคู่กับ "คนเมืองล้มรัฐบาล" ยิ่งทำให้ภาวะการ เมืองมีความตึงเครียดมากขึ้น เนื่องจากชนชั้นกลางเป็นกลุ่มที่มีความรู้สึกไว และไม่ไวใจระบบการเมือง

เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว การทำหน้าที่ตรวจสอบของสื่อมวลชนจึงอาจกลายเป็นการครอบงำทางความคิด และโน้มน้าวให้คนเริ่มไม่พอใจต่อระบบการเมือง จนถึงขั้นก่อความรุนแรงได้ในบางครั้ง

2.2 คุณภาพของคนทำหนังสือพิมพ์และวิธีการนำเสนอ

- คุณภาพของคนทำหนังสือพิมพ์

ชนชั้นกลางยังคงให้ความสนใจกับผู้ทำหนังสือพิมพ์ตั้งแต่ระดับบรรณาธิการจนถึงระดับนักข่าว ซึ่งเมื่อวัดจากทัศนคติของชนชั้นกลางแล้วจะพบว่า ชนชั้นกลางจะดูท่าทีของบรรณาธิการในการติดตามผลงานของหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น ๆ เช่น บทบาทในการเข้าเป็นพวกกับกลุ่มทุน รวมไปถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ หากพบว่ามีความไม่เหมาะสมและสร้างผลกระทบให้กับสังคม บรรณาธิการจึงเป็นบุคคลแรกที่ประชาชนจะถามหาความรับผิดชอบในการรายงานข่าว

สำหรับนักข่าว โดยส่วนใหญ่แล้วผู้ให้สัมภาษณ์ยังไม่มีคุณภาพในในระดับของนักข่าวนัก อันเนื่องมาจากทัศนคติที่มองว่า ชาวบางข่าวไม่มีคุณภาพ ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากความไม่มีคุณภาพของผู้สื่อข่าว รวมไปถึงการขาดจรรยาบรรณในการนำเสนอแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดขึ้นในสังคม จากข้อเขียนข่าวที่ไม่มีความรู้จริงหรือรายงานปนความคิดเห็นลงไป

ความหลากหลายจากบทความของคอลัมน์สติในหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความเห็นว่าล้วนแต่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทำให้เห็นจุดยืนของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับว่ามีแนวทางเป็นอย่างไร และจากจุดยืนนี้เองที่ชนชั้นกลางจะใช้หนังสือพิมพ์เป็นแหล่งข้อมูลและเครื่องทำนายแนวโน้มทางการเมือง รวมไปถึงการเป็นบอกรับหนทางในการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนอีกด้วย

- การนำเสนอข่าวสาร

หนังสือพิมพ์ประชาชนยังคงถูกดำเนินคดีเกี่ยวกับการเขียนข่าวเชิงนิยาย และใช้ภาษาที่รุนแรง ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อผู้รับสารที่ไม่ได้กลิ่นกรองความถูกต้องของข้อมูลที่ตีพิมพ์ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความเห็นว่า การนำเสนอข่าวสารเชิงนิยายอาจมีความเหมาะสมในฐานะเป็นภาพละครทางการเมืองให้ประชาชนระดับล่างที่นิยมเปิดรับข่าวสารเพื่อความบันเทิงได้ศึกษาเรียนรู้การเมืองในอีกรูปลักษณะหนึ่งที่มีความน่าสนใจ มากกว่าการอ่านแต่ข่าวหนักเพียงอย่างเดียว

2.3 อิทธิพลของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อชนชั้นกลาง

ในสภาพของชนชั้นกลางที่เป็น Highly Involve and Highly Sensation จะทำให้ชนชั้นกลางในฐานะผู้รับสารไม่ได้รับอิทธิพลจากการครอบงำทางด้านอุดมการณ์มากนัก เพราะลักษณะการเปิดรับข่าวสารของคนชั้นกลางกลุ่มนี้จะมีขอบเขตที่กว้างทั้งในด้านปริมาณที่เปิดรับและคุณภาพในการเปิดรับ (มีการเปรียบเทียบข้อมูลที่มากกว่า 1 ฉบับเสมอ) และมีความระแวดระวังในการเลือกรับข่าวสารอย่างมาก แม้แต่บทความของนักวิชาการที่เป็นแกนนำของสังคม ชนชั้นกลางกลุ่มนี้ยังคงมีการเลือกรับฟังความเห็นโดยพิจารณาจากเหตุผลมากกว่าการพิจารณาจากตัวบุคคล

2.4 การตอบสนองผลประโยชน์ทางชนชั้น

จากรูปแบบการสื่อสารและทัศนคติของชนชั้นกลางที่มีต่อหนังสือพิมพ์ แสดงให้เห็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของคนชั้นกลาง ก็คือ การใช้วิธีการ "เลือก" ที่จะทำการสื่อสารในฐานะผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่การเลือกรับเปิดรับ (Selective Exposure) การเลือกรับรู้ (Selective Perception) การเลือกตีความ (Selective Interpretation) การเลือกจดจำ (Selective Retention) และการเลือกนำมาใช้ประโยชน์ (Selective Use) โดยการเลือกเหล่านี้จะเป็นเครื่องมือในการปกป้องตนเองจากการครอบงำทางด้านอุดมการณ์ของสื่อมวลชนและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคมได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม การเลือกเป็นเพียงบทบาทที่ตั้งรับ (passive) ในสนามการต่อสู้ทางด้านอุดมการณ์เท่านั้น ในขณะที่ชนชั้นกลางต้องขยายขอบเขตพื้นที่ทางด้านอุดมการณ์ใน Civil Society ด้วยการเป็นฝ่ายรุก (Active) เพื่อเผยแพร่และถ่ายทอดอุดมการณ์และผลประโยชน์ของตนไปพร้อม ๆ กัน การเผยแพร่อุดมการณ์ของชนชั้นกลางจึงจำเป็นที่จะต้องใช้สื่อมวลชนเป็นเวทีในการเผยแพร่อุดมการณ์ เพราะสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสื่อสารโดยตรงกับมวลชน ที่ได้รับการยอมรับว่ามีความน่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง (หรือมากกว่าบางสถาบัน เช่น สถาบันทางการเมือง)

ในการถ่ายทอดอุดมการณ์และผลประโยชน์ทางชนชั้น สิ่งสำคัญของการปฏิบัติการก็คือ การได้รับความร่วมมือจากสื่อมวลชนในการเผยแพร่อุดมการณ์เหล่านั้น ถึงแม้หลักสื่อมวลชนจะ "เปิดกว้าง" สำหรับทุกชนชั้น แต่สื่อมวลชนยังมีอำนาจในฐานะนายทวารประตูที่จะสอดส่องว่า กลุ่มผลประโยชน์ใดกำลังเคลื่อนไหวทางด้วยอุดมการณ์อย่างไร

ถึงแม้ว่าสื่อมวลชนจะเป็นผลผลิตหนึ่งของชนชั้นกลาง และในทัศนะของสื่อมวลชนที่ยอมรับเองว่า เนื้อหาทางด้านอุดมการณ์ของชนชั้นกลางย่อมต้องมีปะปนอยู่บ้าง แต่ไม่ได้หมายความว่าสื่อ

มวลชนจะฉายภาพอุดมการณ์และผลประโยชน์ของชนชั้นกลางแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เนื่องจากความหลากหลายทางด้านอุดมการณ์ของชนชั้นกลางในเวทีแห่งการต่อสู้ ส่วนหนึ่งก็ทำการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ของชนชั้นตัวเอง และส่วนหนึ่งก็เสนออุดมการณ์ของชนชั้นอื่นขึ้นมา

ชนชั้นกลางซึ่งมีอุดมการณ์และผลประโยชน์อันหลากหลาย ต่างได้เข้าไปใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่หรือผลิตซ้ำทางด้านอุดมการณ์ของตัวเองอยู่เสมอ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า ชนชั้นกลางไทยมีการตกผลึกทางความคิดจากประวัติศาสตร์ทางการเมืองในยุคสมัยต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากบทบาททางการเมืองที่แตกต่างกันของชนชั้นกลางในมิติทางการเมืองถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายพลังเงียบ VS ฝ่ายนักต่อสู้

ฝ่ายพลังเงียบ อาจกล่าวได้ว่าคนชั้นกลางที่ทำการต่อสู้ด้วยวิธีนี้เป็นการมีส่วนร่วมในการจับต้องผลประโยชน์เพียงบางส่วน โดยไม่ได้เข้าไปยึดถือหรือเชื่อมโยงประเด็นทางการเมืองเข้าไว้กับอุดมการณ์ของตนมากนัก ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการเป็นคนชั้นกลางที่เฉื่อยชาและรักความสะอาดสบาย (เฉลิมพร ชุ่มแก้ว, สัมภาษณ์ 4 กุมภาพันธ์ 2540) อย่างไรก็ตามคนชั้นกลางกลุ่มนี้ก็ยังไม่ได้ละทิ้งอุดมการณ์และผลประโยชน์ทางการเมืองของตนไปเสียทีเดียว เมื่อสังคมเกิดวิกฤติการณ์ที่ต้องการพลังจากผู้เสียผลประโยชน์ในมิติทางการเมือง เช่น การถูกรีดรอนอำนาจทางการเมืองโดยการยึดอำนาจ ฝ่ายพลังเงียบจึงเริ่มคลายตัวออกมาสู่เวทีใหญ่ซึ่งมีประชาชนเป็นผู้ร่วมแสดงด้วยอย่างมากมาย และปนเปไปด้วยอุดมการณ์ที่แตกต่างแต่มีผลประโยชน์ในแนวทางเดียวกัน

สำหรับวิธีการเล่นการเมืองในเวทีเล็กของฝ่ายพลังเงียบ ในกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์มีจำนวนน้อยมากที่จะเข้าไปขอใช้เวทีสื่อมวลชนเพื่อแสดงบทบาททางการเมือง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า ผู้ที่เคยเข้าร่วมเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่เคยผ่านประสบการณ์ทางการเมืองบนเวทีใหญ่ (เช่น 14 ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519, 17-21 พฤษภาคม 2535) กลับกลายมาเป็นฝ่ายพลังเงียบเมื่อเวลาผ่านไป (รัตวรรณ เผ่าวนิช, สัมภาษณ์ 13 มกราคม 2540) ในขณะที่ส่วนหนึ่งของฝ่ายพลังเงียบ เป็นผู้ที่เคยรับรู้และถูกถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมืองในยุคนั้น (วรรรณ เปรมสุข, สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2539) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะหาคำตอบว่า เหตุใดการตอบสนองอุดมการณ์และผลประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มที่เคยถูกเรียกว่า Activist จึงกลายมาเป็น Silence Majority

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับกลุ่มพลังเงียบนี้น่าจะเป็นเพราะในมิติทางการเมือง ภาพของระบบการปกครองเริ่มเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ระบบเผด็จการไม่มีอีกแล้วในสังคมไทย รวมทั้งวัยของผู้ที่ผ่านประสบการณ์นั้นก็ได้ล่วงเลยเข้าสู่การเปลี่ยนสถานภาพที่เติบโตขึ้น เช่น มีครอบครัว

ครัว เป็นหัวหน้า อย่างไรก็ตาม เมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองในยุคหลังเริ่มมีความระส่ำระสายอันเกิดจากผู้เล่นการเมืองในเวทีรัฐสภาไม่สามารถดำเนินงานบริหารต่อไปได้ ฝ่ายพลังเจียบเหล่านี้จะคอยเป็นผู้เล่นการเมืองตามอุดมการณ์ของตนในฐานะผู้รับสารที่รอคอยโอกาสในการเลือกตั้งตามระบบการเมืองทั่วไป ซึ่งถือได้ว่าเป็นรูปแบบการเล่นการเมืองที่ฝ่ายพลังเจียบมีความมั่นใจว่าจะสามารถเล่นบทบาทนี้ได้โดยไม่ต้องหวัดวิตกกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ฝ่ายนักต่อสู้ จากรูปแบบการใช้สื่อมวลชนและการมีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ที่แสดงบทบาทในฐานะนักสู้แห่งมิติทางการเมืองมีจำนวนเพียง 2 คน (ศยามล ไกยูรวงศ์ และ พิเชียร อำนาจวรประเสริฐ) ซึ่งต่างมีจุดร่วมที่คล้ายกันนั่นก็คือการได้เข้าไปใช้เวทีสื่อมวลชนในการสื่อสารทางการเมือง และการได้เข้าร่วมกลุ่มในการเคลื่อนไหวทางการเมือง ในทางกลับกัน ทั้งสองฝ่ายต่างมีอุดมการณ์และผลประโยชน์ที่เปรียบเทียบกันอยู่คนละมุมบนมิติทางการเมือง นั่นก็คือ ฝ่ายหนึ่งเป็นตัวแทนของสมัชชาคนจน ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นตัวแทนของชมรมนักธุรกิจ ซึ่งต่างก็มีทัศนคติต่อการต่อสู้ของผลประโยชน์ของอีกฝ่ายว่า

"คนระดับล่างมีทัศนคติที่ไม่สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจปัจจุบัน เพราะการมานั่งประท้วงยาว ๆ แบบนี้ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการผลิต ซึ่งแทนที่จะเอาเวลาไปทำงานจะดีกว่า พวกเราก็เห็นใจชาวบ้าน อย่างป่าไม้ ที่ดิน คือเขาประสบปัญหา แต่ว่าเรื่องนี้ต้องใช้เวลาในการดำเนินการช่วยเหลือ เพราะว่ารัฐบาลจะเอาเงินออกมาหลายพันล้านมาจ่ายให้เกษตรกรที่เดียวคงจะลำบากและไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย" (พิเชียร อำนาจวรประเสริฐ, สัมภาษณ์ 13 กุมภาพันธ์ 2540)

"ชาวบ้านที่มาไม่ได้อยากมานะ แต่เขามาเพราะกลไกราชการมันไม่ได้ผล เขาไม่ตามปัญหา แล้วทำให้เขาคิดได้ว่าการใช้สันติวิธีมันไม่ค่อยได้ผล ถ้าการชุมนุมทำให้เกิดการรับรู้เขาจะทำและมันก็ได้ผลเชิงรับรู้จริง ๆ นายกยงเดินมา แต่แก้ปัญหาได้ไหมอาจจะไม่ได้ แต่เกิดการรับรู้แล้วติดตาม" (ศยามล ไกยูรวงศ์, สัมภาษณ์ 9 มกราคม 2540)

ในขณะเดียวกัน นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับอุดมการณ์และผลประโยชน์ทั้งสองฝ่ายไว้ดังนี้

"คนชั้นกลางที่ประสบความสำเร็จเพราะหุ้นตกต่อเนื่องกันหลายเดือน สามารถทำให้ภาวะตลาดหุ้นกลายเป็นญาติสาครณะได้ง่าย ๆ และด้วยเหตุดังนั้นจึงทำให้รัฐยอมจ่ายเงินลงมาพยุงราคาหุ้นถึง 3 หมื่นล้าน ในขณะที่ประชาชนซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการสร้างเขื่อนสิรินธร ไม่สามารถทำให้ความเดือดร้อนของตัวเองกลายเป็นญาติสาครณะและกลายเป็นเรื่องไร้สาระที่จะเรียกเอาเงินเพียง 1,700 ล้านบาท" (นิธิ เอียวศรีวงศ์ , 2539)

จากความต่างของอุดมการณ์และผลประโยชน์นี้ ผู้วิจัยไม่ได้ตั้งใจที่จะเปิดฉากการต่อสู้ด้านอุดมการณ์ขึ้นอีกเวทีหนึ่ง แต่เป็นความตั้งใจที่จะยกตัวอย่างเพียงเลี้ยวหนึ่งของปรากฏการณ์การต่อสู้ของฝ่ายต่าง ๆ ในมิติทางการเมืองว่า ต่างมีรูปแบบและวิธีคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัวของคนในสังคมมากนักน้อยเพียงใด อุดมการณ์และผลประโยชน์ที่ทั้งสองฝ่ายต้องต่อสู้ จึงไม่ใช่การต่อสู้ที่ต้องเผชิญหน้ากันเสมอไปทุกครั้ง แต่เป็นการต่อสู้ในลักษณะต่างกรรม ต่างวาระ ขึ้นอยู่กับว่าในสถานการณ์ทางการเมืองแบบใดที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งควรจะเข้ามาใช้เวทีในการต่อสู้แห่งนี้

สื่อมวลชนจึงเป็นเวทีสำคัญในการเผชิญหน้าอย่างสันติในการการเคลื่อนไหวการเมืองของชนชั้นต่างๆ ถึงแม้ว่าสื่อมวลชนจะยังทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์นักในทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์ แต่ส่วนใหญ่แล้วชนชั้นกลางต่างก็ทราบถึงปัจจัยและเงื่อนไขของสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่เป็นเครื่องมือในการ Hegemonize ของกลุ่มอันหลากหลายในสังคม ชนชั้นกลางกลับเป็นผู้ที่มีโอกาสในการใช้หนังสือพิมพ์ด้วยข้อได้เปรียบที่สื่อมวลชนเป็นผลผลิตของชนชั้นกลาง ทำให้ชนชั้นกลางมีความชัดเจนในพื้นที่ และมีความสามารถในทำให้เสียงของตนดังกว่าชนชั้นอื่นในสังคม

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. เนื่องจากงานวิจัยนี้ คำถามที่ได้ใช้เป็นแนวทางการสัมภาษณ์ค่อนข้างเป็นคำถามเชิงนามธรรม ซึ่งส่งผลให้ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนไม่สามารถให้รายละเอียดหรือตอบตรงตามเนื้อหาที่ผู้วิจัยต้องการจะวัดหรือศึกษาได้อย่างตรงประเด็น ผู้วิจัยจึงอาศัยวิธีการตีความตามความหมายประกอบกับลักษณะส่วนบุคคลที่ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตเอาไว้ทุกครั้งเมื่อได้สัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน

2. สำหรับตัวผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งค่อนข้างจะมีเวลาจำกัดในการให้สัมภาษณ์ ทำให้ในการสัมภาษณ์บางครั้งผู้วิจัยไม่สามารถตั้งคำถามให้กับผู้ให้สัมภาษณ์ได้จนหมดชุดคำถาม ดังนั้นในบางข้อมูลและบางรายละเอียด ข้อมูลบางส่วนอาจจะไม่มีการกล่าวถึงผู้ให้สัมภาษณ์บางราย

3. ในการสำรวจหาผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นผู้ใช้หนังสือพิมพ์ในการแสดงความคิดเห็นอย่างแท้จริง นั้น วิจัยได้พยายามที่จะค้นหาบุคคลเหล่านี้จากจดหมายที่ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ ในจำนวน 4 ราย ชื่อที่ผู้วิจัยได้ติดต่อ ส่วนใหญ่ได้ปฏิเสธที่จะให้คำสัมภาษณ์ เนื่องด้วยเหตุผลส่วนตัวและไม่ต้องการปรากฏตัวในงานวิจัยซึ่งเป็นที่เปิดเผยต่อสาธารณะ ผู้วิจัยจึงมีเพียงแค่ 1 รายชื่อเท่านั้นที่ได้สัมภาษณ์ ทัศนะจากคนที่ใช้หนังสือพิมพ์จริง ๆ

ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลาง เป็นการมองประเด็นใหม่ในการใช้มิติทางวัฒนธรรมในการอธิบายอุดมการณ์ทางการเมืองของชนชั้นกลาง ซึ่งยังไม่ค่อยมีปรากฏการศึกษาตามแนวนี้มากนัก และเพื่อให้เป็นความต่อเนื่องของการศึกษาเกี่ยวกับชนชั้นในสังคม ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะต่อไปสำหรับการทำงานวิจัยที่ต่อเนื่องคือ การสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นล่าง ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ระบบการเมืองไทยในปัจจุบันเริ่มที่จะเข้าสู่การแสดงความเห็นอย่างกว้างขวางภายหลังจากการปรับเปลี่ยนแบบแผนจากการปฏิรูปการเมือง ซึ่งจากปรากฏการณ์ที่ผ่านมาทำให้เริ่มเห็นแนวโน้มแล้วว่าชนชั้นต่าง ๆ จะเริ่มเข้ามาให้ความสนใจกับการเมืองและมีการสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

2. การศึกษาเรื่อง "อุดมการณ์" ถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญของการสื่อสารทางการเมือง เนื่องจากอุดมการณ์และผลประโยชน์อันหลากหลาย ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มต่างๆ ที่คอยหาจังหวะเข้าชิงพื้นที่ทางความคิดในพื้นที่ทางวัฒนธรรมล้วนแต่ต้องอาศัยกลยุทธ์ในการสื่อสารไม่เฉพาะแต่ในสื่อมวลชนเท่านั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการใช้ทฤษฎีของกริมซึ่งนั้น ยังสามารถนำมาใช้อธิบายรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองในจุดย่อยอื่น ๆ ซึ่งมีความน่าสนใจไม่แพ้กันกับการศึกษาเฉพาะการใช้สื่อมวลชนเท่านั้น